

Пристапенко Т. О.<https://orcid.org/0000-0001-9546-8228>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Євдокименко І. М.<https://orcid.org/0000-0002-3330-5922>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІА В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості правового регулювання діяльності медіа в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, зокрема під час повномасштабного вторгнення РФ. Проаналізовано ключові нормативно-правові акти, що регламентують діяльність журналістів, блогерів, фіксерів та інших медіаучасників у цей період, зокрема Закон України «Про медіа», зміни до Законів України «Про інформацію», «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста», Кримінальний кодекс України, наказ № 73 Головнокомандувача ЗСУ та інші нормативні документи й рекомендації Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Виявлено, що ефективно застосування правових механізмів регулювання медійної діяльності в умовах воєнного стану передбачає баланс між свободою слова, правами журналістів та іншими законними обмеженнями, обумовленими національною безпекою та територіальною цілісністю держави. Значна увага приділена питанням діяльності блогерів і фіксерів, які здійснюють збір, поширення та верифікацію інформації в зонах бойових дій, де доступ для інших медіа обмежений, а їх професійна робота потребує чіткої правової регламентації. Аналіз міжнародного досвіду і практик, включаючи рекомендації Ради Європи та аналітичні матеріали міжнародних правозахисних організацій, свідчить про важливість об'єднання зусиль державних органів, медіа та громадських інституцій для забезпечення стабільної, безпечної та ефективної роботи журналістів у кризових умовах. Підкреслюється, що підвищення правової обізнаності медіаучасників сприяє оперативності, точності та безпеці їхньої діяльності, а впровадження чітких правил для блогерів і фіксерів дозволяє одночасно підтримувати плюралізм думок, свободу вираження поглядів та запобігати поширенню забороненої інформації. Запропоновані висновки та рекомендації можуть слугувати основою для удосконалення національного законодавства щодо регулювання медійної сфери під час дії правового режиму воєнного стану та забезпечення національної інформаційної безпеки України.

Ключові слова: медіа, правовий режим воєнного стану, журналіст, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, правовий механізм регулювання медіа, свобода слова, блогер, фіксер, національна безпека, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану суттєво вплинуло на функціонування медіасфери та зумовило необхідність застосування спеціальних правових механізмів регулювання діяльності медіа. У умовах повномасштабної збройної агресії інформаційний простір набуває особливого значення як складова національної безпеки, що актуалізує потребу в обмеженні окремих інфор-

маційних прав і свобод для захисту державних інтересів, територіальної цілісності та громадської безпеки.

Водночас реалізація правового режиму воєнного стану в медіасфері породжує складну проблему, пов'язану з пошуком балансу між національною безпекою та конституційними гарантіями свободи слова і права на доступ до інформації. Особливої актуальності набуває питання не лише

законодавчого закріплення обмежень, а й їх практичного застосування, адже саме правозастосовна діяльність визначає реальний вплив механізмів на функціонування медіа та реалізацію інформаційних прав громадян.

Проблематика застосування правових механізмів у медіасфері охоплює питання обмежень щодо змісту інформації, структури власності та фінансування медіа, діяльності іноземних лінійних медіа, особливостей регулювання на територіях з особливим режимом мовлення та тимчасово окупованих територіях, а також заборону поширення аудіовізуальних сервісів держави-агресора. Застосування цих механізмів безпосередньо впливає на умови професійної діяльності журналістів, стабільність медіаринку та рівень поінформованості суспільства.

Ця проблематика тісно пов'язана з науковими та практичними завданнями сучасної правової науки й державної політики: удосконаленням регулювання медіа, формуванням системи захисту інформаційного простору, дотриманням міжнародних стандартів свободи слова, а також розробкою ефективних механізмів захисту прав і безпеки журналістів та інших медіаучасників. Розв'язання цієї проблеми є необхідною умовою розвитку демократичних інститутів та відновлення інформаційної сфери України у поствоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях у галузі соціальних комунікацій, медіезнавства та інформаційного права регулювання діяльності медіа в умовах правового режиму воєнного стану розглядається через взаємодію нормативно-правових вимог і професійних стандартів журналістики. Наукові та аналітичні праці можна систематизувати за кількома напрямками.

Перший напрям охоплює навчальні, довідкові й аналітичні видання, де досліджуються загальні засади правового регулювання медіа під час збройної агресії та воєнного стану. Зокрема, у навчальному посібнику Н. Кодацької та В. Філатова «Медіаправо» аналізується розділ IX Закону України «Про медіа», який визначає особливості правового регулювання медіа у цей період [1]. Автори наголошують на необхідності спеціальних регуляторних механізмів для забезпечення інформаційної безпеки, звертаючи увагу на ризики надмірного обмеження свободи слова [1, с. 81].

У цьому контексті важливим є аналітично-довідковий збірник Комісії з журналістської етики «Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні», що аналізує зміни

національного медійного законодавства та їхній вплив на професійні стандарти журналістики [2]. Також значущими є матеріали Центру демократії та верховенства права, зокрема «Путівник юридичних порад для журналістів: як працювати під час війни в Україні» (2024), який поєднує нормативний та практичний підходи до медійної діяльності у воєнних умовах [3].

Другу групу складають рекомендаційні та регламентні документи для практичного застосування норм. До них належать «Пам'ятка Інституту масової інформації щодо взаємодії з журналістами під час виконання професійних обов'язків» [4] та «Рекомендації журналістам щодо роботи на військових об'єктах та в районах бойових дій» Управління зв'язків із громадськістю ЗСУ [5]. Ці документи поєднують нормативні обмеження з вимогами інформаційної безпеки та професійної етики журналіста.

Другий напрям наукових публікацій присвячено окремим аспектам застосування правових механізмів під час повномасштабного вторгнення. Так, В. Кузава та Н. Литвин аналізують діяльність державних інституцій у сфері контролю медіа та її вплив на інформаційну безпеку [6]. О. Хорватова та Ю. Пухір досліджують правові засади діяльності журналістів у воєнний період [7]. В. Бігун акцентує на нормативному забезпеченні інформаційної безпеки в умовах гібридної агресії [8], а А. Манжула та О. Дрозд – на правовому статусі та відповідальності медіапрацівників під час воєнного стану [9]. Є. Гончаренко розглядає трансформацію ролі регіональних медіа під час війни у зв'язку з нормативними змінами та суспільними запитами [10].

Попри значний обсяг досліджень, недостатньо комплексно розкрито практичну реалізацію правових механізмів та їхній вплив на журналістську діяльність. Фрагментарно вивчені питання пропорційності обмежень, відповідності демократичним стандартам та взаємодії державного регулювання й саморегуляції медіа під час воєнного стану. Також бракує глибокого аналізу ролі Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення як ключового суб'єкта регулювання.

Запропоноване дослідження покликане заповнити ці прогалини шляхом комплексного аналізу нормативно-правових засад і практики застосування правових механізмів у медіасфері під час правового режиму воєнного стану з урахуванням потреб журналістської спільноти та завдань захисту інформаційного простору України.

Постановка завдання. Метою наукової розвідки є дослідження особливостей застосування правових механізмів регулювання діяльності медіа під час дії правового режиму воєнного стану в Україні з урахуванням балансу між національною безпекою держави та правами і свободами журналістів. У межах цієї мети здійснюється комплексний аналіз міжнародних нормативних документів і рекомендацій журналістських організацій, а також досвіду окремих західних країн щодо регулювання медіа в умовах воєнного або надзвичайного стану, що дозволяє виявити особливості їх застосування та можливі наслідки для українського медійного середовища.

Одночасно досліджуються зміни в національних нормативно-правових актах, які регламентують діяльність медіа під час збройної агресії, з метою оцінки їх впливу на забезпечення балансу між свободою слова та інформаційною безпекою. Особлива увага приділяється нормам Закону України «Про медіа», що визначають інституційний механізм регулювання медіасфери, зокрема ролі Національної ради з питань телебачення та радіомовлення як єдиного державного регулятора інформаційного простору.

Результатом дослідження є формування рекомендацій для адаптації медіа та журналістської практики до нових умов, що сприяє збереженню свободи слова, професійних стандартів, прав журналістів та довіри аудиторії.

Наукова новизна статті полягає в комплексному нормативно-правовому аналізі механізмів регулювання медіа в умовах воєнного стану, систематизації ролі регулятора та виявленні прогалин у законодавстві й потенційних ризиків обмеження журналістських свобод. Практична значущість роботи проявляється у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення законодавчого регулювання медіа, формування ефективної стратегії державного контролю без порушення свободи слова, підвищення прозорості та незалежності медіа й зміцнення довіри суспільства до інформаційного простору країни.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правові документи, що регулюють діяльність медіа в умовах воєнного або надзвичайного стану, поділяються на міжнародні та національні. До першого блоку належать загальновизнані міжнародні акти, що гарантують свободу слова, право на інформацію та поширення ідей незалежно від державних кордонів, зокрема: Загальна декларація прав людини ООН (1948), Європейська конвенція з прав людини (1950) та Європейський Акт про свободу

медіа (2024). Вони встановлюють базові правила захисту журналістів під час збройних конфліктів, навіть без спеціальних норм для воєнного стану.

Генеральна Асамблея ООН у Резолюції 69/185 (2014) засуджує насильство проти журналістів і закликає держави забезпечувати їхню безпеку, а Резолюція Ради Безпеки ООН № 2222 (2015) вимагає поваги до професійної незалежності журналістів та створення безпечних умов для роботи. Рада Європи у низці документів (Рекомендація № R (96) 4 «Про захист журналістів за умов конфліктів і тиску», Резолюція ПАРС № 1438 «Свобода преси і умови роботи журналістів у зонах конфліктів» (2005), Декларація Комітету міністрів «Про захист журналістики та безпеку журналістів та інших медіаучасників» (2014)) передбачає страхове забезпечення, недискримінацію, безпеку та компенсації у разі шкоди. Міжнародне гуманітарне право прирівнює журналістів до цивільних осіб, що гарантує їх захист у зонах бойових дій, відповідно до (III) та (IV) Женевських конвенцій (1949) та Додаткового протоколу 1 (1977).

Міжнародний досвід став орієнтиром для українського законодавця при формуванні національних актів щодо медіа під час воєнного стану. Після запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року дія почала регламентуватися Законом України «Про правовий режим воєнного стану», який у статті 8 надає військовим командуванням повноваження регулювати діяльність телерадіоорганізацій, видавництва, постачальників електронних послуг, використовувати їхні ресурси для військових та інформаційних цілей і обмежувати роботу медіа у разі потреби [11].

Подальше формування пакету актів здійснювалося через Спільну заяву Міністерства оборони України та Медіаруху (2022), Рішення Ради національної безпеки «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці» (2022), документ «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики» (2022) та Закон України «Про медіа» (2023).

Особливу увагу законодавець приділив правам і безпеці журналістів. Поза зонами бойових дій їхні права залишаються без змін, гарантовані Законом «Про державну підтримку медіа...» (2022), що передбачає охорону праці, пільги, медичні огляди, розслідування нещасних випадків, компенсації та одноразову допомогу сім'ям загиблих. Закон «Про внесення змін щодо захисту журналістів...» (2022) зобов'язує роботодавців забезпечувати журналістів засобами захисту, аптечками та страхуванням. Порядок виплат регламентується Постановою КМУ № 776 (2016).

Таким чином, правове поле медіа в умовах воєнного стану в Україні формується як комплекс міжнародних і національних актів, що забезпечують безпеку журналістів, свободу слова та захист національної безпеки.

Важливі зміни у статусі журналіста в умовах воєнного стану пов'язані з Наказом Головнокомандувача ЗСУ від 3 березня 2022 року № 73 «Про організацію взаємодії між ЗСУ, іншими складовими сил оборони та представниками ЗМІ на час дії правового режиму воєнного стану» з подальшими змінами. Документ встановлює алгоритм роботи з акредитованими медійниками, акредитація яких проводиться через Управління зв'язків з громадськістю ЗСУ. Журналіст, схвалений для роботи, отримує прескарту, що дозволяє збирати інформацію разом із військовими. Відмову в акредитації можуть обґрунтувати недостовірністю даних, попереднім скасуванням акредитації, рекомендацією СБУ або порушенням правил роботи в зоні бойових дій.

Основні правила роботи журналіста в зонах бойових дій: мати документи та прескарту на вимогу, пересуватися лише за погодженим маршрутом, повідомляти про місце перебування та редакційне завдання, носити позначку ЗМІ, використовувати засоби індивідуального захисту, передавати матеріали на перевірку та діяти у статусі цивільної особи. Ці норми відповідають міжнародному гуманітарному праву та враховують різні статуси журналістів: військові кореспонденти, акредитовані у ЗСУ, мають статус цивільних осіб і можуть отримати статус військовополоненого у разі захоплення, тоді як журналісти на небезпечних професійних відрядженнях залишаються цивільними, виконують редакційне завдання та мають право на захист.

У лютому 2024 року набрала чинності оновлена редакція Наказу № 73, яка впроваджує механізм спрощеного доступу акредитованих журналістів до зон бойових дій та деталізує їх класифікацію: червона, жовта та зелена.

Червона зона включає пункти управління, військові позиції, бази ВМС, об'єкти спецоперацій і склади зброї. Цивільним заборонено перебувати тут без дозволу, остаточне рішення ухвалює командувач угруповання. Журналісти повинні погоджувати переміщення та дотримуватися правил перевірки матеріалів.

Жовта зона охоплює пункти постійної дислокації, райони відновлення боєздатності частин, військові підприємства та навчальні центри. Акредитовані медійники можуть працювати без супро-

воду пресофіцера в межах погодженого маршруту, якщо місця доступні цивільним. Для роботи з військовими або на військових об'єктах потрібен дозвіл та супровід пресофіцера [12].

Нині в Україні діє чотири оперативно-стратегічні угруповання військ (ОСУВ) – «Хортиця», «Таврія», «Північ» та «Одеса» – з ротованими речниками; погодження маршруту журналіста здійснюється з актуальним речником відповідного ОСУВ.

Дозвіл на інтерв'ю надає командир (раніше – головнокомандувач), розгляд заявки триває до 5 днів. Акредитація журналіста видається на 12 місяців (раніше – 6), розгляд заявки – 7–14 днів; прескарта ЗСУ дозволяє працювати в зонах бойових дій і під час комендантської години за наявності підтвердження.

Ця норма врахована у законопроекті № 11321 «Про внесення змін до деяких законів щодо посилення гарантій діяльності медіа та доступу до інформації», ухваленому в першому читанні 16 липня 2024 року та направленому на підпис Президенту 20 січня 2025 року. Законопроект передбачає право акредитованих журналістів на вільне пересування під час комендантської години на територіях воєнного стану.

Оновлений Наказ № 73 (03.02.2024) уточнює заборону для поширення інформацію. Забороняється розголошувати: дійсні найменування військових частин і підрозділів; персональні дані військовослужбовців, координати та чисельність частин; фото- та відеоматеріали з ознаками техніки, бойового управління та конструктивних особливостей. Водночас вилучено заборону на опис або зображення об'єктів, інформацію про зниклі або збиті літаки, судна та пошуково-рятувальні операції, фото- та відео про уражене озброєння партнерів, а також пропаганду чи виправдання агресії РФ (регулюється іншими актами, зокрема Законом «Про медіа» та КК України).

До нормативно-правових актів, що легітимно обмежують доступ медіа до інформації під час воєнного стану, відносяться: Наказ СБУ № 383 від 23.12.2020 «Звіт відомостей, що становлять державну таємницю»; Наказ Міноборони № 605 від 17.10.2023 «Перелік відомостей Міноборони, що містять службову інформацію»; Наказ Генштабу ЗСУ № 12 від 30.01.2023 «Перелік відомостей ЗСУ, що становлять службову інформацію»; Додаток № 2 до Наказу Головнокомандувача ЗСУ № 73 від 03.03.2022 р. – перелік інформації, розголошення якої може зашкодити ЗСУ та цивільним.

Перші три акти регламентують діяльність військових, останній – надає журналістам практичне уявлення про обмежену інформацію. Крім того, військові спираються на ст. 17 Закону «Про боротьбу з тероризмом». Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (травень 2023 р.) підкреслює, що з моменту запровадження воєнного стану військові контролюють роботу преси у зонах бойових дій; без дозволу Міністерства оборони журналісти не можуть працювати на фронті.

Ст. 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість обмеження свободи слова (ст. 34 Конституції) задля забезпечення національної безпеки. Нові правила спрямовані на організацію роботи медіа з урахуванням безпечної ситуації та потреб ЗСУ, а не на обмеження професійної діяльності [11].

В. Нестор (ГО «Центр захисту киян») у дослідженні «ЗМІ в умовах війни» зазначає, що воєнна цензура в Україні набуває легітимного характеру, орієнтована на захист населення та ЗСУ, запобігання паніці та недопущення розголосу інформації, що може бути використана ворогом [13].

Легітимність воєнної цензури підтверджується рейтингами свободи преси міжнародної організації «Репортери без кордонів»: 2025 р. – 62 місце з 180 країн; 2024 р. – 61 місце; 2023 р. – 79 місце; 2022 р. – 106; 2021 р. – 97 [14].

Отже, воєнна цензура в Україні під час повномасштабного вторгнення має чітку нормативну базу, є легітимною та спрямована на захист держави і цивільного населення.

Досвід запровадження воєнної цензури у світі також є цікавим. Під час Другої світової війни в США діяла воєнна цензура: у 1942 році опубліковано «Кодекси воєнної практики», що визначали 13 тем, які не можна було поширювати в медіа без дозволу. Серед них – воєнні плани, атаки противника, втрати та склад збройних сил, інформація про кораблі, літаки, фортифікаційні споруди, озброєння, військова розвідка, полонені, зв'язок, візити високопосадовців, погодні умови та чутки.

В Ізраїлі військові не мають права спілкуватися з журналістами без спеціальної акредитації, а вся інформація для публікації перевіряється цензурним комітетом. Заборонено показувати кількість жертв, зруйновану техніку, склад підрозділів та характер пошкоджень території. Порушення карається санкціями проти медіа або журналістів.

Окрім воєнної цензури, існують обмеження щодо поширення ворожої пропаганди. Після 24 лютого 2022 року за певні види інформаційної діяльності медіа та журналісти можуть

бути притягнені до кримінальної відповідальності: ст. 111-1 ККУ – колабораційна діяльність на користь держави-агресора; покарання – 10–12 років ув'язнення, заборона обіймати посади до 15 років, можлива конфіскація майна; ст. 114-2 ККУ – несанкціоноване поширення даних про переміщення та розміщення ЗСУ або інших військових формувань у воєнний або надзвичайний стан; покарання – 3–12 років ув'язнення; ст. 435-1 ККУ – поширення матеріалів із погрозами чи насильством щодо військових та їхніх близьких; покарання – до 5 років ув'язнення; ст. 436-1 ККУ – виправдовування або глорифікація агресії РФ проти України; покарання – до 12 років ув'язнення [15].

Зміни до ст. 114-2 ККУ також закріплені Законом «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» (2022).

У контексті цих змін важливе значення має також Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму та символіки воєнного вторгнення в Україну», який наразі не має відповідної норми в Кримінальному кодексі. Документ забороняє поширення російської пропаганди та символіки воєнного вторгнення, зокрема «Z», «V» та емблем різних родів військ держави-агресора.

Найбільш детально контентні обмеження для медіа кодифіковані в Законі України «Про медіа», чинному з 31 березня 2023 року. Зокрема, ст. 36 «Обмеження щодо змісту інформації» та ст. 119 «Обмеження щодо змісту інформації у медіа, пов'язані зі збройною агресією» встановлюють юридичні межі для поширення інформації в умовах збройної агресії. Закон став першим у Європі, який визначає правові особливості діяльності медіа за воєнних обставин та передбачає відповідальність за порушення, включно з анулюванням ліцензії чи блокуванням сайту.

В умовах збройної агресії заборонено поширювати: заклики до насильницької зміни або повалення конституційного ладу; пропаганду агресивної війни та порушення територіальної цілісності України; висловлювання, що розпалюють ненависть чи ворожнечу за ознаками етнічного походження, громадянства, національності, раси, релігії, віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або інвалідності; пропаганду чи заклики до тероризму; інформацію, що заперечує або виправдовує злочинний характер комуністич-

ного тоталітарного режиму 1917–1991 рр. в Україні; символіку комуністичного або нацистського тоталітарного режиму; пропаганду російського тоталітарного режиму, збройної агресії РФ, символіку воєнного вторгнення; інформацію, що принижує державну мову або заперечує існування українського народу, державності чи мови; подачу збройної агресії як внутрішнього або громадянського конфлікту, якщо це розпалює ворожнечу або закликає до насильницької зміни влади чи порушення територіальної цілісності; недостовірні матеріали щодо агресії РФ та її посадових осіб, які можуть спричинити розпалювання ворожнечі або заклики до повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності.

Більш детальні роз'яснення щодо цих обмежень забезпечують органи спільного регулювання у сфері медіа, що почали функціонувати з 2024 року, надаючи практичні керівництва та рекомендації щодо застосування Закону.

Окрім обмежень щодо змісту інформації у медіа під час збройної агресії, IX розділ Закону України «Про медіа» регулює питання структури власності та фінансування медіа (ст. 120), діяльності іноземних лінійних медіа (ст. 121), роботи медіа на територіях з особливим режимом мовлення та тимчасово окупованих територіях (ст. 122), заборону поширення аудіовізуальних сервісів держави-агресора та інші питання.

Ст. 125 надає Міністерству оборони право створювати друковані та онлайн-медіа, бути засновником юридичних осіб, що надають однолінійні аудіовізуальні та лінійні аудіальні медіа. Положення діють з моменту визнання Верховною Радою держави-агресора та протягом п'яти років після скасування цього статусу. Протягом цього терміну Верховна Рада щорічно оцінює необхідність застосування обмежень [16].

Звіт Нацради за 2023 рік зазначає, що регулятор впроваджував обмеження щодо іноземних лінійних медіа, пов'язаних із РФ, та включав піратські вебсайти (IVI, Filmix, HD REZKA) до Переліку аудіовізуальних сервісів держави-агресора [17].

Ст. 121 передбачає, що Нацрада може відмовити в реєстрації або скасувати реєстрацію іноземного лінійного медіа у разі: реєстрації медіа в державі-агресорі; якщо кінцевим бенефіціаром або ключовим учасником є особа, визначена ст. 120; встановлення контролю редакційного процесу такими особами.

Нацрада має право перевіряти структуру власності та документальні відомості, а рішення про скасування реєстрації ухвалюється протягом семи

робочих днів. Для медіа з країн ЄС встановлюються обмеження на ретрансляцію з повідомленням відповідного регулятора.

Ст. 122 регулює діяльність медіа на територіях з особливим режимом мовлення та тимчасово окупованих територіях. Нацрада може надавати дозволу на тимчасове мовлення строком до одного року, визначати перелік територій, порядок видачі та анулювання дозволів.

Ст. 126 визначає осіб, які створюють загрозу національній безпеці, та порядок включення їх до відповідного Переліку. Його формує центральний орган виконавчої влади у сфері культури на підставі пропозицій РНБО, СБУ та Нацради. До Переліку можуть потрапляти фізичні особи, включно з померлими, крім тих, хто має виключно українське громадянство [16].

Національна рада України є єдиним регулятором медіасфери та відіграє ключову роль у реалізації норм Закону «Про медіа». За даними першого звіту Нацради за 2023 рік, регулятор: співпрацює з медійною індустрією над оновленням законодавства; проводить роз'яснювальну роботу щодо застосування окремих положень Закону; оприлюднює аналітичні матеріали про подання ліцензійних документів, створення органів спільного регулювання та реформування комунальних телерадіоорганізацій; роз'яснює специфіку правового регулювання медіа під час збройної агресії, встановлені обмеження, відповідальність та процедури [17].

Дослідники Н. Кодацька та В. Філатов зазначають, що під час війни необхідне додаткове регулювання медіа через загрози пропаганди та маніпуляції масовою свідомістю. Інформаційні ресурси на кожній фазі конфлікту можуть легітимізувати дії держави та мінімізувати суспільну критику [1, с. 81–82].

Водночас, як підкреслює медіаексперт М. Дворовий, війна не скасовує вимоги отримувати згоду на фото- та відеозйомку цивільних та військових. Журналісти мають враховувати безпекові інтереси осіб і, у певних випадках, відкладати публікацію матеріалів навіть за наявності згоди, наприклад, для збору доказової бази міжнародних злочинів [2].

Під час воєнного стану важливу роль у регулюванні медіа відіграють журналістські стандарти та етика. Комісія з журналістської етики підготувала рекомендації щодо висвітлення загибелі людей, публікації фото загиблих, інтерв'ю з військовополоненими, словника воєнного часу та обмежень щодо приватних даних. До цього додаються

«Пам'ятка для працівників ЗМІ щодо висвітлення бойових дій» НСЖУ та НМПУ, рекомендації Інституту масової інформації, ОБСЄ та редакційні настанови Бі-Бі-Сі. Усі ці документи підкреслюють необхідність дотримання етичних стандартів та журналістських принципів при висвітленні воєнного контенту, захисту приватних осіб і безпеки журналістів.

Особлива увага приділяється регулюванню діяльності осіб, які не мають правового статусу журналістів, але поширюють інформацію про війну, зокрема блогерів, фіксерів та інших авторів контенту. Вони активно впливають на громадську думку та емоції аудиторії, проте не підпадають під обов'язкову реєстрацію як медіа. Закон України «Про медіа» дозволяє таким особам добровільно зареєструватися як суб'єкти онлайн-медіа, отримавши права та гарантії, передбачені для медіа, включно з акредитацією на заходи, посвідченням журналіста, участю у грантах, конкурсах і роботі органів співрегулювання. При цьому регулювання блогерів залишається дискусійним. Деякі експерти пропонують поділ на блогерів-медіа, які дотримуються стандартів і можуть користуватися правами медіа, та блогерів-авторів, які транслиують власну думку. Самі блогери можуть розробляти кодекс етики для своєї діяльності. Реєстрація накладає на них обов'язки: дотримання вимог щодо структури власності, зазначення вихідних даних, внесення змін до реєстру та перевірка діяльності Нацрадою. Зміни до Закону України «Про рекламу» (жовтень 2023) регламентують поширення реклами блогерами: якщо контент створений на замовлення, він має маркуватися відповідно до закону; у протилежному випадку блогер несе відповідальність. Ідентифікація блогерів ускладнена, особливо якщо вони використовують псевдоніми або не підписуються.

Правового статусу фіксерів у законодавстві немає. Фіксер допомагає журналістам отримувати інформацію, координує контакти та доступ до подій, що є особливо важливим в умовах воєнного стану. Класичні завдання фіксера включають концептуалізацію розповіді, логістику, комунікацію з джерелами, переклад та забезпечення безпеки журналіста. Фіксери поєднують знання глобального і локального контексту, швидко знаходять контакти, організують інтерв'ю та доступ до обмежених зон, а у тривалій співпраці можуть виконувати функції запису, розшифровки, фото- і відеозйомки та консультацій із безпеки. Професія фіксера є новою в Україні та наразі законодавчо не регламентована.

У контексті міжнародних рекомендацій, таких як CM/Res (2016)4 і CM/Res (2011)7 Ради Європи, важливо переосмислити коло учасників медіа та критерії належності до них. До медіа можуть належати не лише професійні журналісти, а й блогери та інші суб'єкти самостійної публікації, які виконують функції поширення, аналітики, об'єднання громадської дискусії та впливу на громадську думку.

Згідно з критеріями Ради Європи, суб'єкт у сфері медіа має намір діяти як медіа – самостійно маркує себе, використовує типові методи роботи та дотримується професійних стандартів; має мету та основоположні цілі медіа – виробляє, поширює та оновлює контент, забезпечує інтерактивність та сприяє публічним дебатам; здійснює редакційний контроль – має модерацію та редакційну колегію; дотримується професійних стандартів – забезпечує етичну роботу, захист джерел, свободу спілкування, доступ до інформації та права на акредитацію; охоплює аудиторію та поширює контент – медіа повинно досягати широкого кола громадян та бути відкритим для всіх; відповідає очікуванням громадян – медіа має бути надійним, доступним, заслужувати довіру аудиторії та забезпечувати прозорість і відповідальність.

Такий підхід окреслює сучасне розширене визначення медіа, включаючи блогерів та фіксерів, та підкреслює необхідність їхньої правової регламентації в умовах воєнного стану. Медіаюристка К. Ісаєва відзначає, що Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи стануть основою для розробки критеріїв визнання суб'єктів у сфері медіа в контексті Закону України «Про медіа» [18].

Правове регулювання статусу блогерів та фіксерів в умовах воєнного стану в Україні є критично важливим, адже воно забезпечує захист професійної діяльності медіаучасників та притягнення до відповідальності за поширення забороненої законодавством інформації. Вчена Г. Красноступ підкреслює, що гарантування безпеки блогерів, журналістів та інших учасників медіа є передумовою для їх ефективної участі у суспільному обговоренні [19].

Отже, удосконалення правового регулювання діяльності блогерів та інших медіаучасників має створити чіткі та прозорі механізми, які одночасно забезпечують свободу висловлювання, плюралізм думок та участь у медіапросторі, а також запобігають поширенню забороненого контенту, пропаганди, дезінформації та дідфейків.

Висновки. Застосування змін і доповнень до регулювання діяльності медіа та прийняття нових

нормативно-правових документів під час дії правового режиму воєнного стану в Україні стало важливою основою забезпечення національної інформаційної безпеки, свободи слова, права на інформацію та плюралізму думок. Дослідження показало, що Національна рада України ефективно виконує функції регулятора медійної сфери, забезпечуючи баланс між свободою вираження поглядів та легітимними обмеженнями задля захисту національної безпеки та територіальної цілісності держави. В умовах збройної агресії особливу роль відіграють етичні стандарти журналістики, зокрема при висвітленні загибелі людей, роботі з військовополоненими та обробці персональних даних, що дозволяє зберегти професійність та безпеку медіаучасників.

Правовий статус блогерів та фіксерів залишається дискусійним, оскільки їхня діяльність значно впливає на поширення інформації та формування громадської думки, але законодавчо поки що недостатньо врегульована. Добровільна реєстрація блогерів як суб'єктів онлайн-медіа надає їм права журналістів і накладає відповідні обов'язки, а фіксери виконують критично важливі функції щодо логістики, комунікації з джерелами, перекладу та безпеки журналістів у зонах бойових

дій. Впровадження чіткого правового регулювання їхньої діяльності є необхідним кроком для забезпечення професійних стандартів, правової відповідальності та захисту безпеки медіаучасників.

Дослідження підтверджує, що міжнародні стандарти, зокрема Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи, мають стати орієнтиром для визначення критеріїв належності до медіа та правового статусу всіх учасників медійної сфери в Україні. Незважаючи на обмеження, що діють у воєнний період, Україна демонструє зростання позицій у Індексі свободи преси, що свідчить про ефективність застосованих механізмів у забезпеченні балансу між національною безпекою та свободою медіа.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці ефективних правових механізмів, які б не лише забезпечували свободу слова та дотримання журналістських стандартів, а й гарантували безпеку журналістів, блогерів та фіксерів, запобігали поширенню забороненого контенту, пропаганди та дезінформації, а також формували прозору та відповідальну медійну сферу, здатну ефективно функціонувати в умовах воєнного стану та забезпечувати національні інтереси України.

Список літератури:

1. Кодацька Н., Філатов В. Медіаправо : навч. посіб. Дніпро : УМСФ, 2024. 93 с.
2. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики: аналіт.-довід. зб. Київ: Комісія з журналістської етики, 2022. 90 с. URL: <https://cje.org.ua/wp-content/uploads/Samorehuliatsiia-ukrai-nskykh-media-pid-chas-dii-voiennoho-stanu.pdf>
3. Путівник юридичних порад для журналістів: як працювати під час війни в Україні: посіб. Київ. 2024. 56 с. URL: <https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/Putivnyk-yurydychnyh-porad-dlya-zhurnalistiv.pdf>
4. Зеленчук В. Пам'ятка ІМІ щодо взаємодії з журналістами для правоохоронців та військових // Інститут масової інформації: веб-сайт. 03.06.2024. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/pam-yatka-shhodo-vzayemodiyi-z-zhurnalistamy-dlya-pravoohorontsiv-ta-vijskovykh-i61764>
5. Рекомендації журналістам щодо організації роботи на військових об'єктах та в районах бойових дій в умовах воєнного стану / Підготовлено Управлінням зв'язків з громадськістю Збройних Сил України. Київ. 2024. 19 с. URL: <https://www.zsu.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/rekomendacii-dlia-zmi-new24.pdf>
6. Кузава В., Литвин Н. Державний контроль за діяльністю медіа під час воєнного стану: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 312-314. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2024/78.pdf
7. Хорватова О., Пухір Ю. Деякі аспекти правового регулювання законної діяльності журналіста в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер.: Право. 2024. Т. 2. Вип. 81. С. 366–371.
8. Бігун В. Правове підґрунтя діяльності медіа в Україні у контексті забезпечення інформаційної безпеки в умовах гібридної війни. *Держава та регіони*. Сер.: Право. 2023. № 3 (81). С. 67–74.
9. Манжула А., Дрозд О. Правове регулювання діяльності журналістів та медіа-працівників в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Право. № 4 (82). С. 372–377. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/60.pdf
10. Гончаренко Є. Проблеми розвитку регіональних ЗМІ в умовах війни в Україні. *Політикус*. 2024. № 4. С. 43–50. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/21438/1/8.pdf>
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 14.05.2025, № 389-VIII. Рада: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

12. Наказ Головнокомандувача ЗСУ від 03.03.2022 року №73 зі змінами. Міністерство оборони України: веб-сайт. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-golovnokomanduvacha-zsu-vid-03-03-2022-roku-73-zi-zminami>
13. Нестор В. ЗМІ в умовах війни: нормативно-правове регулювання воєнної цензури в Україні. Апостроф: веб-сайт. 07.10.2022. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-10-07/smi-v-usloviyah-voynu-i-normativno-pravovoe-regulirovanie-voennoy-tsenzuryi-v-ukraine/48432>
14. RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom URL: <https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom>
15. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
16. Про медіа: Закон України від 01.01.2025, № 2849-IX. // Рада: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
17. Звіт про діяльність Національної ради з питань телебачення і радіомовлення за 2023. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/Zvit-Natsionalnoi-rady-Ukrainy-z-pytan-telebachennia-i-radiomovlennia-za-2023-rik.pdf>
18. Ісаєва К. Блогер як суб'єкт у сфері медіа. *Юридична газета*. 28.02.2024. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/blogger-yak-subekt-u-sferi-media.html>
19. Красноступ Г. Блогери: статус, засади діяльності та відповідальності під час правового режиму воєнного стану. *Право України*. 2023. № 10. С. 138–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2023_10_13

Prystupenko T. O., Yevdokymenko I. M. PECULIARITIES OF APPLYING LEGAL MECHANISMS FOR MEDIA REGULATION UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

The article examines the peculiarities of legal regulation of media activities under the legal regime of martial law in Ukraine, particularly during the full-scale invasion by the Russian Federation. Key legislative and regulatory acts governing the activities of journalists, bloggers, fixers, and other media participants during this period are analyzed, including the Law of Ukraine “On Media”, amendments to the Laws of Ukraine “On Information”, “On State Support of Media, Guarantees of Professional Activity and Social Protection of Journalists”, the Criminal Code of Ukraine, Order No. 73 of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, and other normative documents and recommendations of the National Council of Television and Radio Broadcasting. It is revealed that effective application of legal mechanisms for regulating media activities under martial law requires a balance between freedom of speech, journalists’ rights, and other legitimate restrictions determined by national security and territorial integrity of the state. Special attention is paid to the activities of bloggers and fixers, who collect, disseminate, and verify information in combat zones where access for other media is limited, and whose professional work requires clear legal regulation. Analysis of international experience and practices, including the Council of Europe’s recommendations and analytical materials from international human rights organizations, highlights the importance of coordinating efforts among state authorities, media, and civil institutions to ensure stable, safe, and effective journalistic work under crisis conditions. It is emphasized that increasing the legal awareness of media participants enhances the efficiency, accuracy, and safety of their work, while implementing clear rules for bloggers and fixers simultaneously supports pluralism of opinions, freedom of expression, and prevents the spread of prohibited information. The proposed conclusions and recommendations may serve as a basis for improving national legislation on media regulation during martial law and ensuring Ukraine’s national information security.

Keywords: media, legal regime of martial law, journalist, National Council of Television and Radio Broadcasting, legal mechanism of media regulation, freedom of speech, blogger, fixer, national security, information security.

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026